

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מי הם החייבים בראיה

(ב' א') משנה: הכל חייבין בראייה (במצות ראיית כל זכורך, שצריכים להתראות בעזרה ברגל) חוץ מחרש שוטה וקטן (דלאו בני דעה ניהו ופטורים ממצוות), וטומטום ואנדרוגינוס, ונשים ועבדים שאינם משוחררים, החיגר (לוקה ברגליו) והסומא, והחולה והזקן ומי שאינו יכול לעלות ברגליו.

הכל לאתויי מאי? לאתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין.

ולרבינא, דאמר: מי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מן הראייה, הכל לאתויי מאי?

(ומסיק) לא קשיא, כאן כמשנה ראשונה, כאן כמשנה אחרונה. **דתנן** (עדות א, ג): מי שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, דברי בית הלל. אמרו להם בית שמאי, תקנתם את רבו, ואת עצמו לא תקנתם. לשא שפחה, אינו יכול. בת חורין, אינו יכול. לבטל, והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורבייה, שנאמר, ¹ לא תהו בראה לשבת יצרה. אלא, מפני תקון העולם, כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על חצי דמיו. חזרו בית הלל להורות כבית שמאי.

(ב' ב') (שנינו:) חוץ מחרש שוטה וקטן כו'. (ומדייק) קתני חרש דומיא דשוטה וקטן, מה שוטה וקטן דלאו בני דעה, אף חרש דלאו בר דעה הוא, וקא משמע לן **כדתנן** (תרומות א, ב): חרש שדברו בו חכמים בכל מקום (והשוו אותו לשוטה לפוטרו), שאינו שומע ואינו מדבר. הא מדבר ואינו שומע, שומע ואינו מדבר, חייב.

תנינא להא **דתנו רבנן**: המדבר ואינו שומע, זהו חרש. שומע ואינו מדבר, זהו אלם. זה וזה הן כפקחין לכל דבריהם.

(ומקשה) **והתניא**: מדבר ואינו שומע, שומע ואינו מדבר, פטור!

אמר רבינא ואיתימא רבא: (מתניתין דתני אצל ראייה חרש דומיא דשוטה) חסורי מיחסרא והכי קתני: הכל חייבין בראייה ובשמחה, חוץ מחרש המדבר ואינו שומע, שומע ואינו מדבר, שפטור מן הראייה. ואע"פ שפטור מן הראייה (מעולת ראייה ליראות), חייב בשמחה (לשמוח בחג דכתיב² "ושמחת בחגך" ואמרינן לקמן, ח' א', דשמחה בשלמים לאכול את הבשר). ואת שאינו לא שומע ולא מדבר, ושוטה וקטן, פטור אף מן השמחה, הואיל ופטורים מכל מצוות האמורות בתורה.

(ג' א') (ומברר) מאי שנא לענין ראייה דפטורי, ומאי שנא לענין שמחה דמחייבי?

(ומבאר) לענין ראייה, גמר ראייה ראייה מהקהל (שהמלך היה קורא משנה תורה בעזרה בכל מוצאי שמיטה), דכתיב (דברים לא, יב) "הקהל את העם האנשים והנשים והטף", וכתיב "בבוא כל ישראל לראות" ("את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם").

¹ ישעיהו מה, יח: כי כה אמר ה' בורא השמים הוא האלהים יצר הארץ ועשה הוא כוננה לא תהו בראה לשבת יצרה אני ה' ואין עוד.

² דברים, פר' ראה, טז, יד.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

והתם מנלן? דכתיב (דברים לא) "למען ישמעו ולמען ילמדו", ו**תניא**: "למען ישמעו", פרט למדבר ואינו שומע. "ולמען ילמדו", פרט לשומע ואינו מדבר.

שיטות הראשונים

האם מדובר בראיית פנים בעזרה או קרבן: רש"י פירש דמיירי במצות ראיית כל זכורך, שצריכים להתראות בעזרה ברגל. וכתבו **תוספות**, נראה **לרבינו תם**, דמתניתין מיירי בקרבן ובעזרה. ורש"י דנקט בראיית פנים בעזרה, נקט חדא דמשמע תרי³ וכן מבואר **ברמב"ם**⁴ מיהו **בירושלמי** כתוב, במה דברים אמורים? בראיית קרבן. אבל בראיית פנים בעזרה, הכל חייבין, כמו בהקהל, האנשים הנשים והטף.

פטור מעליה לרגל למי שאין לו קרקע: בפ"ק **דפסחים** (דף ח') אמרינן א"ר אמי כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל וכל שאין לו קרקע אינו עולה. וכן איתא **בירושלמי**, והביאו **רבינו שמשון**. וכן כתבו **תוספות** דין זה בפשיטות. ו**הרמב"ם** השמיטו. ו**המאירי** כתב מימרא זו, וכתב, אלא שרוב **פוסקים** לא הביאוה.⁵

מי שחציו עבד וחצי בן חורין: למסקנה, אמרינן אליבא דרבינא (שפטר מי שחציו עבד מן הראייה), ד'הכל חייבין' דרישא, לאתויי חציו עבד, וכאן כמשנה ראשונה, כאן כמשנה אחרונה. רש"י פירש, דמה שפטור, כמשנה ראשונה. ורישא המחייבתו, כמשנה אחרונה. ואילו **הרמב"ם** כתב "מי שחציו עבד וחציו בן חורין - פטור מפני צד עבדות שבו."⁶ והשיגו **הראב"ד**⁷.

האם למשנה אחרונה חייב בראיה גם לפני שחרורו: רש"י כתב, שכיון שיש על בית דין לכופ את אדונו לשחררו, הוה ליה כאלו משוחרר כבר, וחייב. וכן דעת **תוספות**, דעומד לכופ את רבו, כמאן דשיחררו דמי. ודעת **רבי אברהם מן ההר** שכל עוד אינו משוחרר, אינו חייב בראיה.⁸

הפטורים מראיה ושמחה: כתב **הרמב"ם** "נשים ועבדים פטורין מן הראיה. וכל האנשים חייבים בראיה, חוץ מחרש ואלם... כל אלו האחד עשר פטורין, ושאר כל האנשים חייבין בראיה. החרש, אף על פי שהוא מדבר... פטור מן הראיה... האלם, אף על פי שהוא שומע - פטור... כל החיב בראיה - חייב בחגיגה; וכל הפטור מן הראיה - פטור מן החגיגה. וכלן חייבין בשמחה, חוץ מחרש שאינו שומע ולא מדבר ושוטה וקטן וערל וטמא..."⁹

³ ולפטורא דכולהו אתא, דאף בראיית פנים בעזרה פטירי, וכל שכן בראיית פנים בקרבן.

⁴ שכלל דיני המשנה, בין לעניין ראייה ממש, ובין לעניין הקרבנות שמביא בשעת ראייה, דהיינו עולת ראייה ושלמי חגיגה. 'זבח תודה'.

⁵ מקורות: ירושלמי (פאה פ"ג הלכה ז). ר"ש (פאה גו). תוספות (ב' א', ד"ה חוץ). מאירי (ב' א', ד"ה וביאר עכשיו).

⁶ ומפרש דלמשנה אחרונה פטור. ור' 'זבח תודה' (ד"ה כאן כמשנה ראשונה), ור' פיסקה הבאה.

⁷ ור' להלן, ד' א'. מקורות: רמב"ם וראב"ד (הל' חגיגה ב,א).

⁸ והא דאמרינן הכל לאיתויי מי שחציו עבד שחייב, לאו למימרא שכל מי שאינו משוחרר יתחייב בראיה... אלא הכל אתא לאשמועינן כמשנה אחרונה שכופין את רבו ועושה אותו בן חורין. והכי קאמר: הכל לאיתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין, שבא על כל פנים לחיוב ראייה ואפילו לא ירצה רבו, דהיינו שב"ד כופין רבו ומשחררו. ולא פליג האי דיוקא דמתניתין אמירא דרבינא למשנה אחרונה, דמתניתין אתת לאשמועינן שכופין את רבו. **ולעולם כל זמן שלא שיחררו פטור מן הראיה**, דקרא אתא למיפטריה מראיה, אף על פי שבשאר מצות חייב משום צד חירות שבו. וכן פסק הרמב"ם (הל' חגיגה ב,א). מקורות: רש"י (ב' א', ד"ה משנה ראשונה). תוספות ורבי אברהם מן ההר (ד' א', ד"ה לא נצרכה).

⁹ מקורות: רמב"ם (הל' חגיגה ב,א; והל' ד).